

Gondolatok az erdőfelújítás-fenntartás rendszerének korszerűsítéséhez

Dr. Koloszar József professzor az Erdészeti Lapok 2004. februári számában a csoportos szálalóvágás alkalmazhatóságának lehetőségeiről meglehetősen szkeptikusan nyilatkozott: „nehezen tudom elképzelni a bejagyertyános Farkaserdő gyertyános-tölgyeseinek csoportos szálalóvágással történő felújítását... Nálunk ennek eredménye gyanítva-tóan egy többkorú-többszintes gyertyán konszociáció lenne – mutatóban néhány tölgy bőhönccel.”

Ha az állomány átalakításával idős korban próbálkoznánk, a professzor úrnak valószínűleg igaza lenne, hiszen – a második szintben fényre várva – a gyertyán az egész erdőrészletben nagy tömegben ugrásra készen áll. De rögtön felvetődik a kérdés, hogy hajdan, az emberi tevékenység előtt a gyertyános tölgyesekben mi tartotta féken a gyertyánt? Ehhez elegendő volt a tölgyek hosszabb élettartama? Valószínűleg nem. A gyertyán féken tartásában feltehetően közre játszott egy sajátos állományszerkezet is, ami az évszázadok óta művelés alatt álló erdeinkből már hiányzik. Ennek következtében ezt az állományszerkezetet sem a hazai erdőkben, sem a hagyományos, vágásos erdőgazdálkodásban fogant szakirodalomban nem tanulmányozhatjuk. Az elmúlt évtizedek negatív tapasztalatait is fenntartással kell fogadnunk, hiszen az 1970-es évek óta az országban többszörösen túltartott vadlét-

szám állandósult, ami sokkal inkább gátolja a tölgyek felújulási lehetőségét, mint a gyertyánét.

Mindazonáltal, a professzor úr óvatosságra való intelmével egyet kell érteni, ami azonban nem jelenthet a megváltoztathatatlanba való csendes belenyugvást, mivel a vágásos üzemmód a gyenge hozamú erdőkben már ma is veszteséget hoz és ez az élőmunka drágulásával még inkább így lesz.

A gyertyános-tölgyes problémakörön túlmenően vitaindítóként **az egész erdőfelújítási rendszer szakmai újragondolása érdekében – különös figyelemmel az ökonómiai szempontok szerinti gyenge erdőkre – az alábbi javaslatot teszem.**

A fahasználati munkák sokkal inkább gépesíthetők, mint az erdőművelési munkák. Fakitermelésre mindig lesz vállalkozó, de az erdőművelési munkácsok – erdősítések és nyár eleji ápolások – már évtizedek óta alig áthidalható nehézséget jelentenek. EU tagságunk után pedig – miközben ezt a munkát egyre kevesebben vállalják – az élőmunka tartós drágulása valószínűsíthető. Már most is van olyan erdőzet, ahol máramarosi munkások az erdőművelők. De felelősen lehet-e egy ország erdőfelújítását egyre távolabbról jövő munkaerőre alapozni? Véleményem szerint nem. Szembe kell néznünk avval, hogy az élőmunka drágulása, valamint a munkaerő biztosításának fokozódó nehézségei következtében az erdőfelújítási/erdőfenntartási kötelezettség hagyományos módon történő teljesítése egyre nehezebb lesz. Ez a probléma viszont csak az eddigiekhez képest új filozófiai megközelítéssel hidalható át. **Egyfelől azokat az erdőket, ahol a fatermesztés veszteséges, vissza kell adni a természetnek, másfelől az erdőfelújítási/fenntartási technológiákat olyan irányba kell terelni, hogy az élőmunka-igényes – és szezonhoz is nagyon kötött – erdőművelési munka aránya csökkenjen.** Mindkét cél elérésének eszköze ugyanaz, a természetközeli erdőgazdálkodás. Ennek persze alapfeltétele a normalizált vadlétszám, a mélyebb erdőismeret, a nagyobb türelem, valamint a jelenleginél sokkal rugalmasabb erdőzeti igazgatás. Ez utóbbi gazdálkodás terén nagyobb szabadságot, valamint differenciált erdőfel-

újítási/fenntartási eljárások elismerését kell, hogy jelentse.

Túlzott óvatosságnak tűnik, hogy „*kellően ki nem próbált erdőkezelési eljárásokat ne akarjunk egyszerre száz-ezer hektáron alkalmazni.*” **Halogatásra ugyanis egészen egyszerűen nincs idő.** A most letermésre kerülő, lassan növekvő állományok felújítási ciklusa átlagosan 8-10 év, amikor is már egészen más bérviszonyok lesznek, mint most. E tekintetben intő példa lehet Thuringia (a volt NDK), ahol egy hektár mesterséges erdősítés költsége mintegy 10 000 Euró, azaz 2,5 millió forint. De mi legyen azokkal az állományokkal, melyek megfelelő nyereséget nem tudnak produkálni?

Az 1. táblázat a témában leginkább érintett fajcsoportok tízévi véghasználati lehetőségét mutatja be. Mivel a jó-közepes-gyenge besorolás elsősorban növedék alapú, megkockáztatom azt, hogy jövedelmezőség szempontjából már a „közepes” kategória alsó fele is inkább a „gyenge”, veszteséget hozó kategóriába sorolható. E feltételezés alapján tíz év alatt mintegy 35 ezer hektár olyan véghasználatlaltal lehet számolni, mely veszteséget termel. Mindezek alapján, **erdőklimában az erdőgazdálkodás középtávú jövedelmezősége elsősorban úgy növelhető, ha a szóban forgó, ökonómiai szempontból gyenge állományok az eddigi szokásos eljárásoktól eltérő módon – és olcsóbban – kerülnek felújításra.** E néhány tízezer hek-

Tíz éven belül vágásérett állományok megoszlása fatermési csoportok szerint. A táblázat az ESZTY klímában levő erdők adatait is tartalmazza.

1. táblázat

Fafajcsoport	Közepes fatermési csoport		Gyenge fatermési csoport	
	eha	m ³ /ha	eha	m ³ /ha
Tölgy	25	312	2	121
Cser	19	259	2	158
Gyertyán	10	235	2	145
EKL	4	248	2	104
Összesen	58		8	

ÁESZ Magyarország erdőállományai, 2001 – 291. tábla.

Fafajcsoportok megoszlása fatermési osztályonként. A táblázat az ESZTY klímában levő erdők adatait is tartalmazza.

2. táblázat

Fafajcsoport	A fatermési osztályok megoszlása 1000 hektárban			
	IV.	V.	VI.	Összesen
Tölgy	92	66	59	217
Cser	31	27	39	97
Gyertyán	23	12	5	40
EKL	9	8	14	31
Összesen	155	113	117	385

FM Erdőrend. Szolg. M. O. erdőállományainak főbb adatai, 1991 – 1.23.a táblázat.

tárnyi területen – a jelenlegi szigorú célállomány előírások lazítása mellett – minél mozaikosabb vágásvezetéssel és időben is maximálisan elnyújtva, természetes felújításra kellene törekedni. Az állományalkotó főfajok vonatkozásában javasolt engedmény szakmai kompenzálása céljából e fajok életlehetőségei – egyenlőtlen bontás mellett – a későbbiek során javítandók. **A jövedelmet nem hozó állományokat ugyanis természetellenes és közgazdasági szempontok alapján értelmetlen dolog visszavinni a korosztályosztályos modellbe, e helyett ezeket minimális költséggel vissza kell adni a természetnek.** A módszer bevezetése az elvonási és támogatási rend módosítását, valamint az erdősítések műszaki átvételi követelményrendszerének differenciálását feltételezi.

A 2. táblázatból megállapítható, hogy a vizsgált fafajcsoportokból mintegy 385 ezer hektár a IV-VI. fatermési osztályba tartozik. (Átfedés van az 1. táblázattal, továbbá a két adatsor eltérő időpontban készült.) Ez az önfinanszírozásra képtelen, vagy jövedelmet alig hozó erdőterület a kocsányos tölgyesek nagy részének kivételével gyakorlatilag az erdőklímában található. **Erdőklímában az erdőgazdálkodás hosszú távú jövedelmezőségének javítása céljából az állandó erdőborítású üzemmódra való átállást – az erdő csoportos szerkezetének regenerálását – ott lehetne megkezdeni, ahol egyrészt az elkövetett szakmai**

hiba még viszonylag könnyen korrigálható, másrészt, ahol az erdőgazdálkodó érdeke egybeesik a természetvédelmi érdekekkel. Ez a kategória pedig a jövedelmet várhatóan nem vagy alig hozó – (IV)-V-VI. termőhelyi osztályú – gyérités korú állományok azon része, amely fafajösszetétele és termőhelyi viszonyai alapján természetközeli gazdálkodásra alkalmas. Az állandó erdőborítású üzemmódra való átállás több évtizedes időhorizontú kísérlete – mely közös gondolkodással egy visszacsatoláson alapuló gördülő biológiai tervként fogható fel – a jövőbeni veszteséges gazdálkodás elkerülésének talán egyetlen hatékony módja. Az ugyanis nehezen vélelmezhető, hogy a társadalom a vágásos üzemmód egyre fokozódó veszteségét időtlen időig kompenzálni fogja. Annak inkább van realitása, hogy az erdők természeti állapotának javítása reményében a társadalom a természetközeli eljárások – és ezen belül különösen az állandó erdőborítású üzemmódra való átállás – esetleges átmeneti többletköltségét megfinanszírozza. Kísérletezés és útkeresés vonatkozásában példát vehetnénk a német kollégáktól, de ehhez a gazdálkodás szabadságfokát emelni kell! Az állandó erdőborítású üzemmódnak igen nagy előnye, hogy az így átalakított, vagy az átalakításban már jelentősen előrehaladott állományban a hagyományos gazdálkodás bármikor felhagyható. Ez vi-

szont lehetőséget ad arra, hogy a gazdálkodói kör az erdőgazdálkodás jövedelmi pozícióinak állandó romlásához folyamatosan alkalmazkodjon. Az így kezelt, jövedelmet nem hozó erdőkre pedig távlatokban – természetvédelmi indokkal – földalapú támogatás bevezetése lenne indokolt, hiszen ha más nem, de rezsiköltsége mindig van az erdőgazdálkodónak.

A gyenge hozamú erdőkben szerzett tapasztalatok néhány évtizedes késéssel már a legjobb fatermesztési potenciállal rendelkező – és szakmai szempontból igen kényes – gyertyános tölgyesekben is kamatoztathatók lennének. Ezeket a jó minőségű erdőket addig is mozaikosabb felújító vágással kellene kezelni, ami egyúttal az állandó erdőborítású üzemmód felé történő majdani átjárhatóság lehetőségét is javíthatná.

Az természetesen nem vélelmezhető, hogy az állandó erdőborítású üzemmód az erdőklímában kizárólagos lesz, de az igen, hogy – normalizált vadlétszám mellett – igen nagy területen lehet létjogosultsága, különös tekintettel arra, hogy a gyenge hozamú erdők fenntartásának ez az egyetlen ésszerű módja. **Ugyanakkor ki kell mondani azt, hogy a természetközeli erdőgazdálkodás alapfeltételének megteremtése – a normalizált vadlétszám – a természetvédelemért felelős miniszter hatékony közreműködése nélkül elképzelhetetlen!** Az ökonómiai szempontból kedvező adottságú, elsődlegesen fatermesztési rendeltetésű gazdasági erdőben természetesen továbbra is fennállna a választási lehetőség a vágásos és állandó erdőborítású üzemmód között.

A vágásos üzemmódról való átállás feltételeit – a nálunk kétségkívül kedvezőbb klimatikus viszonyokkal rendelkező – Észak-Rajna-Vesztfália tartomány az állami erdőkben a következő eszközökkel ösztönzi:

- tilos etetésre alapozott vadlétszámot tartani,
- tilos az erdőfelújításokat bekeríteni, ehelyett a vadlétszámot olyan szintre kell apasztani, hogy vadkárelhárító kerítés építésére ne legyen szükség,
- tilos az állományok egyenletes bontása és a korosztályos gazdálkodás,
- rendkívül korlátozott a tarvágás lehetősége.

Magánerdőkre vonatkozóan – mivel Németországban a tulajdonosi jogok erősek – ilyen kategorikus tiltások nincsenek, az államerdészet a magánerdőtulajdonosok gazdálkodására követendő példa nyújtásával igyekszik hatni.